

Stavkirker i Norge (foredrag av Wilfried Kurth; Bergen, 24. september 2016)

Vi står her foran Fantoft stavkirken. Det er desverre ikke mulig å gå inn, fordi sesongen er slutt og en unntakelse var ikke mulig.

I siste del av vikingtida fikk nordmennene mer og mer kjennskap til kristendommen på reisen deres. Vikingkongen Olav Haraldsson II (senere Olav den hellige), født i 955, ble døpt i Rouen/Normandie da han var 19 år gammel. Tilbake i Norge ble han valgt til konge i 1015, og han gjorde i de følgende årene kristendommen til den eneste tillatte religionen i landet.

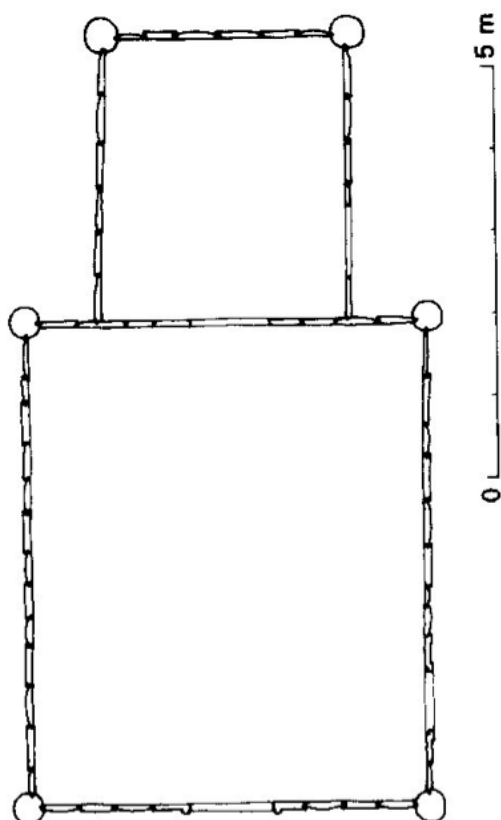
Nå trengte man kirker. Trondheim ble bispesete (1153), og man begynte å bygge en katredal av stein (Nidarosdomen). Men på bygdene var det bare mulig å bygge kirker av treverk som man hadde nok av i Norge. Kirker som denne her.

Fantoft stavkirke stod opprinnelig på Fortun i Sogn (Sognefjellsveien R55 nær Skjolden) og ble bygd ca. 1170. 1879 planla man å rive ned denne kirken. Men den Bergenske konsul Georg Frederik Gade kjøpte kirken for å ha sitt eget kapell på sin eiendom Fantoft. Ved gjenreisningen etter flyttingen fra Fortun ble kirken bygget om til sitt antatt opprinnelige utseende ettersom kirken etter hvert hadde mistet stavkirkekarakteristikken som følge av ombygningene på Fortun.

Den 6. juni 1992 brant kirken nesten ned til grunnen, antagelig som resultat av brannstiftelse. Men ved hjelp av fotografier og tegninger var det mulig å gjenoppbygg kirken og det var ferdig for innvielsen i 1997.

Den nye kirken var en kopi av kirken som hadde brent. Det ble brukt tømmer fra Kaupanger. Disse var 350-400 år gamle furutrær som vokser i om lag 400 meters høyde over havet. Denne kirken her er vel ikke gammel men den er autentisk.

Men hvorfor snakker man om stavkirker? Vikingene var mestere i å bygge skip. Å arbeide med tre var deres håndverk. Her er en grunnplan til den enkleste type av stavkirker med et rektangulært skip og et noe smalere kortilbygg som innholder alteren og døpefonten (eksempel stavkirke på Torpo). Her ser man seks master (staver), som står på en ramme av tømmer. Rammen selv ligger på en sokkel av stein. Oppe på mastene setter man horisontale bjelker og derpå et sadeltak.

Her ser vi skjelettet av en stavkirke, men her har vi allerede en videregående utvikling med flere master og en kombinasjon av sadeltak og pulpettak. Først og fremst ser man stavene.

Veggene består av vertikale planker som er festet på det nederste og øverste rammeverket. Takene bestod i begynnelsen likeså av planker, men senere finner vi spontaker som her i Fantoft, senere også skifer.

Når man befinner seg i indret av kirken og ser opp til taket, ser man tydelig skipsbyggekonsten av vikingene. Også blåkjeftene minner om vikingskipene. Vinduer hadde man ikke in den tiden, bare lyshuller. Man hadde heller ikke sitteplasser. Under gudstjenesten måtte man stå. For å skjerme det utvendige treverket måtte man jevnlig bestryke det med tjære.

Ved blåkjeftene finner vi videre hedenske elementer i stavkirkebygget, for eksempel utskjæringer som minner om nordiske mytologi. Man ville ikke forarge de gamle gudene som Thor eller Odin – samtidig var de som forsvar mot slemme dødninger.

De fleste stavkirkene ble reist i årene 1150 til 1350. Man regner med at de var mer enn 1000 stavkirker. 1350 kom svartedauden til Norge, og en tredel til halvpart av befolkningen døde. Altså var der ikke lenger behov for mer kirker. Senere og på grunn av reformasjonen reiste man steinkirker eller trekirker i lafteteknikk.

I dag finner vi bare 28 stavkirker som er mer eller mindre fullstendig bevart.

Til slutt et blikk i indre av Fantoft stavkirke. Det er synd at vi kan ikke å inn.

